



Brian Groombridge, emeritus professori ja Suomen ystävä Lontoosta.

BRIAN GROOMBRIDGE

## **KANSAINVÄLINEN POLITIikka KASVATUSTOIMINTANA**

**Näkökulmina tiedotusvälineet,  
yliopistot ja eri instituutiot**

**Liikuttaessa kansainvälisen politiikan hallitsevimmalla alueella, ylikansallisissa kysymyksissä, ollaan tekemisissä sellaisten toimintatapojen kanssa, jotka lähenevät ja muistuttavat kasvatuksellista toimintaa. Ratkaisut nimittäin perustuvat sisäpolitiikkaa selvemmin konsultointiin, harkintaan, vuoropuheluun ja tietoon.**

**Emeritus professori Brian Groombridge tarkastelee seuraavassa kansainvälisen politiikan kasvatustoiminnallista luonnetta esimerkkeinään Rion ympäristökokouksen loppuasiakirja Agenda 21 ja Wienin ihmisoikeuskonferenssin päätösdokumentti. Groombridge esittää kuitenkin varsin pessimistisiä käsityksiä kansallisten hallitusten kyvystä ja moraalisesta selkärangasta kestäväen kehityksen vaatimien, koulutuksesta lähtevien muutosten aikaansaamisessa.**

Nykyinen elämäntapamme sekä yksilöllisellä että kollektiivisella tasolla rasittaa ja tuhoaa ympäristöä, josta kaikki elämä riippuu. Yleisen näemyksen mukaan tarvitaan taloudellisen toiminnan uudelleenarviointia, joka perustuu biosfääriin suurempaan kunnioittamiseen. Suomalaisen filosofin *Georg Henrik von Wrightin* (LEIF 3/93) tavoin monet ovat kuitenkin pessimistisiä ratkaisun löytymisen suhteen.

Siitä alkaen kun Brundtlandin komissio toi yleiseen keskusteluun termin ”kestävä kehitys”, on väitelty siitä, mitä nuo problemaattiset termit ”kestävä” ja ”kehitys” tarkoittavat. Kuitenkin ”kestävää kehitystä” – ekologian, talouden ja kulttuurin uudenlaista liittoa – pidetään lähes universaalisti kiteytyksenä sille, mihin on päästävää.

Tältä pohjalta haluaisin ottaa esille seuraavat seikat:

- Kansainvälinen politiikka itsessään on muuttunut myös kasvatustoiminnaksi. Tämä on osittain ollut seurausta ympäristöä uhkaavasta monimutkaisesta ja maailmanlaajuisesta kriisistä, ja on vaikuttanut tärkeällä tavalla sekä kasvatuksen ja koulutuksen etiikkaan ja hallintoon, että niiden sisältöön ja opetussuunnitelmiin.

- Vaikka sopeutumisen ja selviytymisen kanalta relevantin tiedon tarve onkin jo ilmeinen, ne tavat joilla tuota tietoa parhaiten voitaisiin tuottaa ja levittää eivät vielä ole selvillä. Ongelma ei ole yksinomaan epistemologinen, vaan kysymys on myös tehokkaasta organisoinnista.

- Kysymys ei ole yksinomaan siitä, että eri instituutioiden, kuten tiedonvälityksen, koulutusjärjestelmän tai järjestöjen, täytyy kyetä sopeutumaan maailman muuttuneisiin olosuhteisiin. Myös poliittiset ja taloudelliset voimat muovavat nykyään eri instanssien toimintaa siten, että niiden tehokkuus ja toimintaedellytykset itseasiassa vähenevät, etenkin vuonna 1992 Rio de Janeirossa pidetyn YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssin UNCED:in asettamalla maailmanlaajuisen tarpeen kriteereillä mitattuna.

- Koulutuksen ja viestinnän tehokkuutta vähentää myös toimintaperiaatteiden, instituutioiden ja asenteiden tasolla vallitseva sektoralismi, kyvyttömyys nähdä rajoittuneita käytän-

nön ongelmia ja mahdollisuuksia pidemmälle. Tästä seuraa käytännön yhteistyön puute eri sektoreiden välillä, yhteistyön, joka voisi huomattavasti lisätä niiden arvoa.

- Nämä keskeiset instituutiot eivät nykyisellään osallistu demokraattiseen päätöksentekoprosessiin niin täysipainoisesti kuin niiden pitäisi, ja demokraattinen prosessi itsessään on usein myös perusteellisen uudistamisen tarpeessa.

Tarkoitukseni on seuraavassa tarjota ajatuksia näistä kohdista lähinnä keskustelun pohjaksi pyrkimättä perustelemaan niitä perinpohjaisesti. Aihepiiriin laajuuden vuoksi on myös mahdollista välttää yksinkertaistuksia.

## **Kansainvälinen yhteisö ja oppimiskokemus**

Huolimatta maailman räikeästä jakautuneisuudesta kansainvälinen yhteisö on viime vuosina oppinut tekemään globaaleja toimintaperiaatteita koskevia aloitteita ja panemaan niitä täytäntöön.

Sisäpoliittisissa kysymyksissä poliitikot ja hallitukset toimivat joko neuvotellen tai omavaltaisesti, salaa tai avoimesti, tietoon perustuen (tieto on usein tiedemiesten tuottamaa, aivoriihien soveltamaa ja virkamiesten formuloimaa) tai olettamuksen, ennakkoluulon tai jopa räikeän oman edun tavoittelun perusteella, vakavan pohdinnan jälkeen tai kiireessä ja harkitsematta.

Mutta käsiteltäessä ylikansallisia kysymyksiä, jotka nykyään hallitsevat kansainvälistä politiikkaa, on lähestymistavan oltava konsultoivampi, perustuttava suuremmissa määrin tietoon, oltava harkitumpaa ja julkisempaa. Hallitusten on myös kuunneltava toisiaan ja otettava oppia toisiltaan – niin pohjoisten valtioiden eteläisiltä kuin päinvastoin.

Hallituksille ei myöskään enää riitä, että ne konsultoivat eri alojen asiantuntijoita. Niiden on myös otettava huomioon yhä paremmin asioista perillä oleva ja sanavalmiimpi suuri yleisö, jota painostusryhmät ja kansalaisjärjestöt edustavat. Näin syntyy vuorovaikutustilanteita,

jotka muovaavat perustavanlaatuisia toimintamalleja ja joissa kaikkien osapuolien on opittava toisiltaan. Prosessi on vaikea – kuten oppiminen usein on millä tahansa tasolla – eikä se vielä ole syrjäyttänyt taloudellisen ja sotilaallisen vallan käyttöä, vaikka siihen suuntaan ollaankin menossa.

Näiden lähestymistapojen ja metodologioiden kehittäminen on itsessään toiminut kansainvälisen yhteisön oppimisprosessina, ja sitä ovat rohkaisseet sekä epäviralliset järjestöt (esimerkistä käyvät vaikkapa Rooman Klubin julkaisemat vaikutusvaltaiset raportit) että viralliset instanssit. YK tarjosi varhaisen esimerkin, kun Unescon koulutus- ja kasvatuskomissio tuotti raportin *"Learning to Be"*. Myöhemmin YK on tukenut lukuisia itsenäisiä tutkimuskomissioita, jotka tunnetaan yleensä puheenjohtajansa nimellä, esimerkkeinä pohjoisen ja etelän välisiä suhteita tutkinut *Brandtin* komissio, kollektiivista turvallisuutta tutkinut *Palmen* komissio sekä ympäristö- ja kehitysasioita tutkinut *Brundtlandin* komissio. Vähemmän tunnettuja, ainakin lännessä, ovat olleet Nyereren komission raportti *"Haaste Etelälle"* sekä *Sadd-ruddin Aga Khanin ja Hassan bin Talalin* komission raportti *"Winning the Human Race?"*.

Raportit ovat korostaneet tarvetta saada suuri yleisö osalliseksi ongelmien ratkaisuun. Usein kansalaiset kuitenkin näkevät hallitukset pikemminkin osana ongelmaa kuin osana ratkaisua. Mutta on myös alettu tunnustaa monitasoisen yhteistyön merkitys hallitusten ja hallittujen välillä.

On merkittävää – vaikkakin vielä riittämätöntä – että tunnetut ja tunnustetut henkilöt eri puolilta maailmaa ovat suurelta osin vastanneet politiikan suuntaviivojen laadinnasta. Esimerkiksi Brundtlandin komission jäsenillä oli apunaan laaja ja monikansallinen virkamieskunta. Tärkeää oli myös, että komission toiminta oli tavattoman laajassa mitassa konsultoivaa. Brundtland pyysi mielipiteitä yksilöiltä, tieteellisiltä instituutioilta, hallituksilta, kansalaisjärjestöiltä sekä YK:n erikoisasiantuntijoilta. Tuhannet vastasivat pyyntöön, ja heidän mielipiteensä otettiin vakavasti.

Tästä valtavasta konsultoivasta yhteistyöprosessista syntynyt raportti oli pohjana Rion ko-

koukselle, joka muodosti toisen vaiheen monitieteellisessä ja monikansallisessa kasvatusta ja koulutushankkeessa. Rion kokous puolestaan kokosi yhteen poliitikkoja, asiantuntijoita ja kiinnostuneita kansalaisia ennennäkemättömässä mitassa.

## Selviytymiseen tarvittava tiedon levittäminen

Kyseiset raportit eivät ole välttämättä tieteellisesti sen parempia tai huonompia kuin lahjakaiden moniala-asiantuntijoiden laatimat poikkitieteelliset analyysit, kuten *Paul Kennedyn* tuore ja laajamittainen *Preparing for the Twenty-first Century*. Tällaisia teoksia tarvitaan. Niiden tuottaminen ei kuitenkaan ole *poliittinen prosessi*, jollainen on aina riippuvainen tiedon jakamisesta ja neuvotteluista ja jota sekä hyödyttävät että heikentävät asianosaisten syväiset näkemys- ja intressierot. Myöskään näiden teosten kirjoittajien *ei tarvitse sitoutua* mielipiteisiinsä, kun taas Rion kokoukseen johtaneissa ja sen puitteissa syntyneissä dokumenteissa ovat sitoutuminen ja vastuun kantaminen yhä keskeisemmällä sijalla.

1993 Wienissä pidetty ihmisoikeuksien maailmankonferenssi noudatteli samoja työskentelytapoja. Hallitukset joutuivat julkisesti neuvottelemaan ihmisoikeuslakien ja -käytäntöjen soveltamisessa ja ymmärtämisessä tapahtuneesta kehityksestä, ja tämä toteutui läheisessä yhteistyössä aktiivisten, asialle omistautuneiden ja asiantuntevien kansalaisten kanssa, joita edustivat mm. Amnesty International, Rights and Humanity sekä monet muut kansalaisjärjestöt.

Kansalaisjärjestöt olivat mukana Rion kokouksessa ennennäkemättömällä voimalla. Näin ollen kokouksen poliittinen prosessi oli jälleen hyvin konkreettisella tavalla myös konsultoiva, neuvotteleva ja kasvatuksellinen.

Arviot siitä, mitä Rion kokouksessa saavutettiin, poikkeavat toisistaan hyvinkin paljon – varauksellisesta tyytyväisyydestä aina kyynisyyteen ja epätoivoon asti. Monien mielestä presidentti *Bushin* tylyyn lausumaan: "Elämäntavat Yhdysvalloissa eivät ole neuvoteltavissa", kiteytyvät Rion kokouksen pahimmat puutteet. His-

torialliselta kannalta saavutettiin kuitenkin paljon:

- UNCED tuotti Agenda 21:n, toimintaohjelman kestävän kehityksen suuntaviivoiksi maailman siirtyessä 21. vuosisadalle,
- pidettiin kaksi tärkeää kokousta, ilmastonmuutosta ja biodiversiteettiä käsittelevät, sekä
- otettiin vaatimattomat mutta merkittävät ensiaskeleet kansainvälisessä yhteistoiminnassa Agenda 21:n pohjalta. YK:n rooli on keskeinen, sillä sen vastuulla on Agenda 21:n käytäntöön soveltamisen valvonta, ennenkaikkea uuden kestävän kehityksen komission välityksellä.

Wienin konferenssia on pidetty sekä pettymyksenä että varauksellisesti myös menestyksenä. Monet katsoivat, ettei se juurikaan edistänyt ihmisoikeuksien toteutumista. On kuitenkin merkittävää, että Wienissä pantiin paljon painoa ihmisoikeuksien keskinäisille suhteille ja jakamattomuudelle. Tämä tarkoittaa sitä, että poliittisten ja oikeudellisten ihmisoikeuksien rinnalle nousivat sellaiset ihmisoikeuksien osat alueet kuten taloudelliset, yhteiskunnalliset ja kulttuuriset oikeudet. Näin kyettiin kehityksen, demokratian ja ihmisoikeuksien suhdetta – myös oikeutta kehitykseen – käsittelemään yhtenäisemmin.

Konferenssin tuloksena syntynyt dokumentti näin laajennetussa muodossaan on nyt kansainvälisesti tunnustettu mittapuu, jonka mukaan hallituksia tullaan arvioimaan. Ne jotka arvostavat Wienin konferenssin saavutuksia ovat todenneet, että Wienin julistuksen ja toimintaohjelman allekirjoitti 171 valtiota, kun taas alkuperäisen YK:n ihmisoikeuksien julistuksen hyväksyi yleiskokouksessa aikoinaan vain 48 maata.

Artikkelini ei ole kuitenkaan oikea paikka näiden kahden kokouksen tulosten tarkasteluun, vaan kiinnostukseni kohdistuu seuraaviin seikoihin:

- prosesseihin, joiden kautta näihin kattaviin ja yhä sitovampiin kansainvälisiin sopimuksiin ihmiskuntaa uhkaavista ongelmista on päästy, vaikka nuo sopimukset usein ovat viimeistelemättömiä sekä lisäksi poliittisesti, taloudellisesti, moraalisesti ja tieteellisesti myös kiistanalaisia

- niihin tuloksiin, joilla on välittömimmät seurannaisvaikutukset koulutukseen ja viestintään.

## Toimintaohjelma Agenda 21

Agenda 21 on yksi niistä viidestä sopimuksesta, joihin UNCED:in yhteydessä päästiin. Se on laaja 500-sivuinen ja 40 alaohjelmaan jakautuva dokumentti, jossa viitotetaan kattava toimintasuunnitelma ja käsitellään lähes kaikkia ympäristöön ja kehitykseen liittyviä kysymyksiä. Erään arvovaltaisen arvion mukaan se ei sido laillisesti, muttei myöskään ole pelkkä asiantuntijakomiteoiden tai komissioiden tuottama mietintö” (Grubb 1993, 153). ”Sillä on poliittista, tieteellistä ja moraalista arvovaltaa, koska se perustuu hallitusten, yleisön, asiantuntijoiden, kansalaisjärjestöjen, painostusryhmien ja etupiirin julkisesti neuvoteltuihin arvoihin, näkemyksiin ja tietoon. Niinpä hallitukset tutkivat julistuksen tekstin ”kaikella sillä varovaisella huolellisuudella, epäluuloisuudella ja pikkutarkkuudella millä yleensä suhtaudutaan lakitekstiin”. (s.97).

Koska käytännön tulokset ovat Agenda 21:n tärkein päämäärä, on toimintaedellytysten parantamiseksi kutsuttu keskeinen käsite siinä näkyvästi esillä. On laadittava *kansallisia toimintaedellytysten parantamisen strategioita*, unohtamatta teknologian ja tietotaidon siirron järjestelyä. Vaikka Agenda 21 osoittaa aikaisempia YK:n sopimuksia suurempaa ymmärtämystä asianmukaisesti säädeltyjä markkinavoimia kohtaan, painotetaan siinä myös, että näiden strategioiden tulee korostaa ”alhaalta ylöspäin suuntautuvia”, osallistuvia ja paikallisyhteisöihin pohjautuvia lähestymistapoja etenkin väestö- ja muissa samankaltaisissa kysymyksissä. Tärkeinä vaikuttajina nähdään yksilöt ja instituutiot, joilla on tieteen ja teknologian erityisosaamista: kansalaisjärjestöt ja tutkimuskeskukset, paikallishallinnot ja hallitukset sekä yliopistot ja liikeyritykset.

Rion kokouksen asettamien tavoitteiden saavuttaminen edellyttää suurimittaista kasvatus- ja koulutustyötä. Koulutuksen, kasvatuksen ja julkisen valistuksen edistämistä koskevan alaoh-

jelman (36) liittäminen Agenda 21:een ei aiheuttanut väittelyä. Sen mukaan ympäristö- ja kehityskysymykset tulisi sisällyttää sekä muodolliseen että vapaaseen koulustoimintaan ja ne tulisi nähdä läpikäyvinä kysymyksinä koulusta aina aikuiskasvatukseen, yliopistoihin ja jatkokoulutukseen, kuin myös työmaailmassa ja päätöksenteossa.

Rinnakkaiset alaohjelmat (35: kestävä kehitys edistävä tiede, sekä 37: kansalliset mekanismit ja kansainvälinen yhteistyö kansallisten toimintaedellytysten parantamiseksi) käsittelevät molemmat implisiittisesti koulutusta. Ne eivät myöskään herättäneet ristiriitoja. Niiden mukaan tieteellistä infrastruktuuria on vahvistettava, etenkin aivovuodon heikentämissä kehitysmaissa. On kehitettävä tieteellisiä ja teknologisia tietokantoja sekä informaatioverkkoja, ja on turvattava relevantin tiedon vapaa saatavuus sekä yleisöön suuntautuva tiedotus.

Kuinka valmiita tähän ovat keskeiset instituutiot: yliopistot, tiedotusvälineet ja aikuiskasvatus? UNCED itsessään oli jo valtaisa, samalla sekä koulutuksellinen että poliittinen, projekti. Se käy hyvin sekä koulutuksellisesta että tiedotuksellisesta mallista kaikilla päätöksenteon tasoilla paikallisesta globaaliin sikäli, että se oli neuvotteleva ja konsensushakuinen sekä lisäksi monitieteellinen, monikulttuurinen ja kansainvälinen. Uskon, ettei Agenda 21:n syvälleikävä vaikutus tule rajoittumaan ainoastaan viestimien ja koulutuslaitosten ohjelmiin ja toimintatapoihin, vaan se vaikuttaa myös niiden organisaatioon, rakenteisiin ja keskinäisiin suhteisiin sekä sisältöön ja prioriteetteihin.

## Koulutuksen uudet tehtävät

Brandt, Palme ja Brundtland, nämä ja muutkin työryhmäraportit ovat kaikki ottaneet huomioon yleisen mielipiteen merkityksen julkisen paineen luojana, mikä pakottaa hallitukset toimimaan niin kuin niiden tulee. Tämä tiedostetaan kaikkein selvimmin ja yksityiskohtaisimmin Agenda 21:ssä.

On kuitenkin olennaisia kysymyksiä, joita Agenda 21 ei aikaisempien raporttien tapaan juuri esitä ja jotka siis jäävät muiden huoleksi.

Mihin konkreettisiin toimenpiteisiin tulisi esimerkiksi koulutuksen ja kasvatuksen kautta ryhtyä? Ottaen huomioon sanan ”osallistua” taan käytön sekä naisten, lasten ja nuorten mukaan saamisen usein toistuvan korostamisen, mitä tietoa tulisi tarjota ja miten? Miten yleistä tietoisuutta voitaisiin lisätä ja minkälaisiin asiainkuluviin toimenpiteisiin sen tulisi johtaa? Ja lopuksi – koulutuksen ja politiikan, tiedostamisen ja toiminnan leikkauspisteessä – kuka päättää, mikä on asiaankuuluvaa?

On selvää ettei näitä kysymyksiä pitäisi jättää yksinomaan koulutuksen, informaatioteknologian ja viestinnän asiantuntijoiden päätettäväksi. Näihin ”mitä ja miten” -kysymyksiin on esitettävä vastauksia yhteistyössä, poleemisesti ja asteittain yhteisymmärrykseen pyrkien, sekä usein myös kansainvälisellä tasolla.

Koulutuksen ja kasvatuksen sisältö vaihtelee tavattomasti riippuen yhteiskunnallisista rooleistamme ja elämänvaiheestamme, koululap-  
sesta aina aktiiviseen eläkeläiseen. Mutta miten erikoistunutta tarvittava koulutus tietyissä tapauksissa onkin, on sen aina nojaututtava syvimpiin vapaamielisiin ja humanistisiin arvoihin. Yhteisenä hallitusten ja kansalaisten, asiantuntijoiden ja mallikoiden tavoitteena on pidettävä kurinalaisempaa ja laajempaa ajattelua (muistaen, että vaikka hallituksilla on valta, eivät ne ole sen viisaampia kuin me muutkaan, ja että kaikki asiantuntijatkin ovat toisaalta myös maallikoita); asiat on nähtävä poikkitieteellisesti, on kestävä kritiikkiä ja opittava siitä. On myös oltava avoimia erilaisille tulkinnoille, joita näistä kysymyksistä kaikissa vaiheissa esitetään, ja kyettävä suhtautumaan niihin sekä asiallisesti että mielikuvituksella. On kyettävä olemaan empaattinen ja oivaltava sekä ymmärrettävä, kuinka yksilön käyttäytyminen ja etiikka suhtautuvat julkisiin seuraamuksiin ja toimintatapoihin. On tiedostettava suurimpien kysymysten ylikansallinen luonne sekä samalla tiedettävä, kuinka asioita kyetään toteuttamaan ja muuttamaan myös alemmilla ja paikallisilla tasoilla. Meidän on myös nähtävä itsemme ja toisemme ensisijaisesti maailmankansalaisina, ei vain tuottajina ja kuluttajina.

Näihin kysymyksiin on jo alettu kiinnittää huomiota. Seuraavassa yksi varsin rajattu esi-

merkki, joka kuvastaa lukuisia tapauksia eri maissa: Britannian hallitus tilasi hiljattain raportin, jossa kartoitettiin tarjolla olevien opintokokonaisuuksien relevanssia peruskoulutuksen jälkeen. Raportin koko nimi on *Environmental Responsibility - an Agenda for Further and Higher Education* (for the Department for Education and the Welsh Office), ja se tunnetaan puheenjohtajansa mukaan myös Toyneen raporttina.

*Jenneth Parker* Brightonin Yliopistosta - vuoden 1992 Meeting in Finland -seminaarin osanottaja ja Englannin ja Walesin National Institution of Adult Continuing Educationin asettaman ympäristökoulutustyöryhmän jäsen - vie nämä kysymykset vieläkin pidemmälle (LEIF 3/93). Kiinnittäen huomiota kaikkien ympäristökysymysten kompleksisuuteen, hän kritisoi kapea-alaista ainejakoon pohjautuvaa opetusta ja paljolti myös sen pohjana olevaa tutkimusta. Jatkan omien teemojeni kehittelyä siitä, mihin hänen artikkelinsa hienojakoinen epistemologinen analyysi päättyi. Parker kirjoittaa:

*Generalistit ovat arvostelleet nykyisiä tietojen tiedeyhteisöjämme siitä, etteivät ne ole kyenneet tuottamaan ja levittämään sellaista tietoa, jota tarvitaan ihmiskunnan eloonjäämisen turvaamiseksi. Asiantuntijoiden sirpaletieto ei useinkaan toimi silloin, kun sitä yritetään soveltaa maailmaan, joka ei kunnioita tieteenalojen välisiä rajalinjoja. Asiantuntijoiden erikoistuneet taidot puolestaan eivät tarjoa kokonaisvaltaiseen ongelmanratkaisuun tarvittavaa kognitiivisen synteesin kykyä. Eri tieteenaloille yhteisen lähestymistavan puute arvokysymyksissä merkitsee sitä, ettei meillä ole tarvittavia välineitä toimintaamme määrävien arvojen uudelleenarvioimiseksi kestävän kehityksen kannalta. Generalistinen kritiikki on otettava huomioon, kun pyrimme kohti kestävään kehitykseen tähtäävää koulutusta. Toisaalta meidän on myös tunnustettava generalistien taidot sekä heidän roolinsa instituutioissamme, ja kehitettävä niitä edelleen.*

Yhdyn ylläolevaan, mutta pelkään samalla, että instituutioiden sisällä työskentelevät vastuulliset ihmiset eivät kykene toimimaan riittävän tehokkaasti, sillä heidän on kyettävä voitta-

maan merkittäviä *ulkopuolisia* esteitä. Luonnehdintani näistä esteistä, negatiivisista voimista ja paineista on väkisinikin vahvasti painottunut brittiläiseen kokemusmaailmaani, mutta uskon silti lukijoiden tunnistavan ne.

## Koulutus ja media markkinayhteiskunnassa

Kyetäksemme kohtaamaan ja hallitsemaan meitä uhkaavan globaalin kriisin tai, kuten jotkut sanovat, globaalin hätätilan, tarvitsemme uudenlaisiin arvoihin perustuvaa elämänikäistä koulutusta. Korkeampaan koulutukseen, aikuiskasvatukseen ja mediaan kohdistuvat poliittiset muutospaineet vaikeuttavat kuitenkin tähän pyrkimistä. Parkerin kestävään kehitykseen tähtääväksi koulutukseksi kutsuman tavoitteen kanssa nämä voimat ovat voimakkaasti ristiriidassa.

Ongelma on syvemmillä kuin prosessissa kulakin hetkellä mukana olevissa osallistujissa. Se on itse demokratian luonteessa. Wienin konferenssissa kysymys hyvästä hallinnosta oli keskeisesti esillä, ja jos voisin käsitellä aiheitani tyhjentävämmiin, olisi minun sidottava se hallinnon uudistamiseen nyky maailmassa, demokratian syventämiseen ja kehittämiseen. Lyhyesti sanoen, vaikka äänestäjillä on yhä vähemmän illuusiona poliitikoista, he silti odottavat näiltä liikaa, eivätkä poliitikot puolestaan yritä oikaista harhaluuloja. Äänestäjien ja valtaapitävien välillä vallitsee sanaton sopimus jonka mukaisesti teeskennellään, että hallitus kykenee hallitsemaan kansantaloutta - vain yhden tavallisen esimerkin mainitakseni.

Sen lisäksi ongelmaa lisää myös perin vahingollinen ideologinen harha, joka on saanut otteen useimmista hallituksista. Professori *Elliott Currie* Californian Yliopistosta on osuvasti pukenut kyseisen harhan sanoiksi luonnehtimalla Yhdysvaltoja ja Britanniaa maiksi, jotka ovat kehittyneet "markkinatalouksista" "markkinayhteiskunniksi". Jos näissä yhteiskunnissa yksityisen edun tavoittelu on ollut yksi taloudellisen toimeliaisuuden, organisaation ja yhteiskunnallisen kehityksen hyväksytty lähde muiden lähteiden joukossa, on yksityinen edun tavoittelu muuttunut nyt kaikkea yhteiskunnallista elämää hallitsevaksi perustaksi.

Tämä ideologinen vääristymä - innokkaimin ja voimaperäsimmin Yhdysvalloissa ja Britanniassa sovellettuna - on vaikuttanut moniin sellaisiinkin maihin, joissa on ollut vahvemmat sosiaalidemokraattiset tai kristillisdemokraattiset perinteet. Britanniassa se on johtanut siihen, että organisaatioita kiitellään tai palkitaan sitä todennäköisemmin, mitä enemmän ne joko muistuttavat liikeyritystä tai niistä tehdään liikeyritys tai ne sisältävät liikeyrityksen; etenkin, jos ne samalla palvelevat liikemaailman intressejä tai jos niiden johto koostuu kokonaan tai osittain liikemiestistä. Tämä on vaikuttanut tuhoisasti Britannian korkeampaan koulutukseen ja aikuiskasvatukseen sekä tiedotusvälineisiin (samoin kuin moniin muihinkin aloihin, kuten vankeinhoitoon ja terveyspalveluihin), ja tulee vaikeuttamaan pyrkimyksiä käyttää koulutusta ja tiedotusvälineitä kestäväen kehityksen voimavaroina.

Markkinayhteiskunnissa hallitukset pyrkivät tekemään yliopistoista hyödyllisempiä, millä tarkoitetaan oman ylläpidon kustantamista hyödyttämällä suoranaisesti taloutta tai talouden tuotantokapasiteetin kehittämistä. Hallitukset myös vähättelevät aikuiskasvatuksen henkilökohtaista, sosiaalista, yhteisöllistä ja poliittista ulottuvuutta ammatillisen ja taloudellisen kustannuksella. Yhteistyössä vahvojen kansainvälisten taloudellisten intressien kanssa ne kohtelevat myös joukkoviestimiä kuin teollisuudenhaaraa, siten heikentäen niiden roolia yleisön palvelijoina.

Markkinayhteiskunnista on tullut yhteiskuntia, jotka laiminlyövät laajemmat inhimilliset ja yhteiskunnalliset päämääränsä. Tuloksena on yhteiskuntia, missä raja rikollisen ja rehellisen toiminnan välillä murtuu, missä korkeakouluista valmistuneille ei ole työpaikkoja, missä yhä useammat putoavat köyhyyteen ja viettävät yönänsä kaduilla ja porttikäytävissä.

Tämä ei ole nostalginen vetoamus paluuksi siihen, mitä professori *A. H. Halsey* on yliopistojen yhteydessä kutsunut "akateemiseksi ylivallaksi" tai aikuiskasvatuksessa siihen liberaalin kasvatuksen muotoon, joka epäjohdonmukaisesti aliarvosti ammatillisen koulutuksen merkitystä. Viestinnän suhteen en myöskään peräänkuuluta vanhentunutta ja patriarkaalista julkis-

sen palvelun käsitettä, joka ei huomannut, kuinka kaupallinen ja tekninen kehitys oli tyystin muuttanut mediamaailman.

Hyötyajattelun heittäjä haaste on itseasiassa johtanut myös edistykseen korkeamman koulutuksen piirissä. Vahvasti autonomisilla instituutioilla, kuten yliopistoilla Englannissa, on ollut taipumusta tietynlaiseen omahyväisyyteen, joka on ymmärrettävästi provosoinut hallituksia vaatimaan niitä ryhdistäytymään ja tehostumaan tuuden tavoittelussaan - kuten on tavattu sanoa.

Ainakaan Britanniassa aikuiskasvatus ja viestintä eivät voi sanoa hyötynensä markkinahenkisyyden piristävästä tuulahduksista, vaan ne ovat päinvastoin heikentyneet. Yliopistot ovat instituutioina konservatiivisia, vaikka olennainen osa niiden tehtävää on tieteellinen ja älyllinen innovaatio. Ne ovat myös vahvoja kestäväen valtion kaikkein poroporvarillisimmat hyökkäilyt.

Aikuiskasvatus puolestaan on monissa maissa ollut arvostukseltaan, henkilökunnaltaan ja lain vahvistamalta asemaltaan heikossa asemassa. Aikuiskasvatuksen yhteiskunnallinen, kulttuurinen ja poliittinen rooli on melkein kaikkialla joutunut puolustuskannalle suhteessa sen yhtäläillä oikeutettuun ammatilliseen rooliin.

Julkisesti rahoitettu joukkoviestintä on markkinayhteiskunnissa myös erittäin haavoittuvainen. Markkinamoraali on heikentänyt sitä jo sellaisissakin maissa, joissa viestintä on tähän asti palvellut demokraattisen kansalaisyhteiskunnan moniarvoisia kulttuurisia ja poliittisia tarpeita eikä valtion tai mainostajien tahtoa.

Yhteiskunnalla, joka unohtaa mitä sana "yhteiskunta" tarkoittaa, ei voi olla riittävän selkeitä päämääriä ja moraalista selkärankaa saamaan aikaan ekologisesti kestäväen kehityksen vaatimaa, koulutuksesta lähtevää muutosta, puhumattakaan että ne tiedostaisivat ihmisten kodittomuuden hyväksymisen ihmisoikeuksien loukkaamiseksi.

Poliittinen painostus, kireä rahoitus sekä tietoisuus siitä, että maailma tosiaankin on toisenlainen kuin ennen - kylmästä sodasta vapaa mutta täynnä todellisia verisiä sotia, nälkää ja taloudellista taantumaa - ovat yhdessä johtaneet kaikki puheena olevat instituutiot arvioimaan ja

asettamaan päämääränsä uudelleen. Kehitystä on kuitenkin jarruttanut markkinayhteiskunta-ideologian lisäksi toinenkin ilmiö, sektorali-soituminen.

Tarvitaan kipeästi holistisempaa ja poikki-tieteellisempää ajattelua ja tiedon kehittämistä.

Samaten kaikilla julkisen hallinnon alueilla on välttämätöntä ulottaa ajattelu yli sektorirajojen. Samaan voidaan myös päästä Rion ja Wienin konferenssien osoittamia yhteistyömalleja soveltamalla, työskentelemällä paikan päällä ja henkilökohtaisemmalla tasolla, jolla opiskelijat pääsevät tekemään persoonallisia synteesejä – usein aikuiskasvatuksen kautta ja joukkoviesti-mien avulla.

Sektorali-soitumisen suhteen on olemassa kaksi poikkeusta, joihin on hyvä kiinnittää huomiota:

1) Uusia siltoja ollaan rakentamassa korkeakoulujen ja teollisuuden sektoreiden välille. Kehityssuunta on periaatteessa myönteinen, vaikka sitä käytännössä vaikeuttavatkin institutionaalisten kulttuurien väliset erot sekä sopivien toimintamallien puute. Tämä kehitys voi kuitenkin myös vakavasti vaarantaa niitä vapaa-mielisiä arvoja, joihin yliopistojen ja aikuiskasvatuksen tulee yhä nojautua. Tasapainon vuoksi tarvitaan siis vastaavia siltoja korkeamman opetuksen ja sosiaalisen, kulttuurisen sekä alueellisen kehityksen välille.

2) Nykyään tiedostetaan yhä paremmin (kuten EU:kin muistiossaan toteaa), että korkeamman koulutuksen lisääntyvä tarve ja kohoava vaatimustaso pakottavat koko sektorin turvautumaan etäopetukseen perinteisen luokkahuoneopetuksen rinnalla. British Open Universityn – jonka peruskirjassa nimenomaisesti viitataan sähköisten viestimien ja muiden teknologisten keinojen käyttöön – sekä muiden etäopetuslaitosten ilmeisen menestyksen innoittamana on ryhdytty kehittämään yhteyksiä kaikkien korkeamman koulutuksen sektoreiden sekä viestimien välille, käyttäen hyväksi myös telematiikan ja median uusia mahdollisuuksia. (Telematiikka on teknologia, joka yhdistää televiestinnän ja atk:n mahdollisuudet.)

Vaikka vielä ei voi nähdä, mihin laajentunut ihmisoikeuksien ja ihmisen velvollisuuksien ju-

listus johtaa koulutuksessa, ovat kouluttajat ja kasvattajat alkaneet markkinaideologisesta harhasta huolimatta kaikilla tasoilla vihertää ope-tussuunnitelmiaan ja hallintoaan, vaikkakin vielä sangen epätasaisesti.

Televisio on suuressa määrin vastuussa ympäristötietoisuuden levittämisestä laajoihin kansankerroksiin. Sen toimintaan sisältyy kuitenkin kohtalokas heikkous: mitä kaupallisemmaksi media muuttuu, sitä enemmän se tekee meistä kaikista katsojia osallistujien sijasta. Mitä enemmän korkeakoululaitos ja aikuiskasvatus ovat voimavarojensa ja tavoitteidensa suhteen markkinavoimien hallinnassa, sitä todennäköisemmin ne luopuvat niistä moraalisista, esteettisistä ja muista arvoista, joita ilman ei kaikkein suurimpia ongelmia kyetä kohtaamaan.

Otan yhden esimerkin: Arvostetun Heidelbergin ympäristö- ja tulevaisuusinstituutin tutkimuksen mukaan autot saattavat olla ympäristölle haitallisempia kuin kukaan on edes aavistanutkaan. (Umwelt ... 1993). Jos näin todellakin on, kuinka paljon julkista keskustelua ja yksityistä kärsimystä tarvitaan ennenkuin yksilökeskeinen elämäntapamme, talousjärjestelmämme ja jopa mielikuvituksemme saadaan vieroitettua tästä tuotteesta? Sattumalta, mitä ei kuitenkaan ole sattumaa, on Georg Henrik von Wright hiljattain pohtinut aivan samaa kysymystä.

## Myönteiset mahdollisuudet

Amerikkalaisten Landgrant-yliopistojen sekä – erilaisesta taustastaan huolimatta – monien suomalaisten yliopistojen traditiota on sellainen yliopistojen ja yhteiskunnan välinen suhde, josta syntyy intersektoraalinen toimintatapa. Siinä yhdistyvät autonomia ja ilmeinen yhteiskunnallinen hyöty, ja siinä autonomiaa varjellaan asianmukaisesti, usein viestimien avulla ja edistykseellisen lainsäädännön tuella.

Turun yliopiston yhteydessä toimiva saaristo-projekti tarjoaa tästä hyvän esimerkin, koska siinä yhdistyvät kaikki yllämainitut piirteet. Se on laaja Varsinais-Suomen saaristoa koskeva suunnitelma, jonka tarkoituksena on säilyttää alue



asuttuna ja pelastaa sen luonto (toivoen, etteivät nämä päämäärät ole sovittamattomassa riskiriidassa keskenään). Syksyllä 1991 käynnistettiin kokeilu, jolla selvitetään etätöiden ja joustotyön soveltuvuutta alueella. Saaristoprojekti ei itsessään ole ratkaisu kaikkeen, vaikka se toivottavasti pystyy turvaamaan saaristolle paremman tulevaisuuden.

(Työ jatkuu nykyisin täydennyskoulutuskeskuksen Maaseudun ja saariston kehittämiskeskusena. Toim. huomautus.)

Helsingin yliopistolla on myös Lahden tutkimus- ja koulutuskeskuksen kautta vahvaa näyttöä ennakkoluulottomasta työstä, kuten on monilla muillakin yliopistoilla Suomessa. Yliopisto ei ole mukana vain yksittäisten opiskelijoiden tai tietotaitoa ostavien yritysten tasolla, vaan myös älyllisenä voimavarana; yhteistyössä ympäröivän yhteiskunnan, yritysten ja päättäjien kanssa, sekä käyttäen joissain tapauksissa hyväkseen sähköisten viestimien ja telematiikan mahdollisuuksia osana kehitysprosessia. Hyödyttämällä osallistujia henkilökohtaisesti, sosiaalisesti, poliittisesti tai taloudellisesti, tällaiset menetelmät kykenevät muokkaamaan ja vahvistamaan koko poliittista prosessia. Agenda 21 sekä muut tämän päivän kattavat kysymykset vaativat yllä kuvatun kaltaisia kombinaatioita keskeisinä ja yhdistävinä resursseina tarvittaviin koulutuksellisiin ja poliittisiin tehtäviin.

On myös muita esimerkiksi kelpaavia projekteja, joiden pohjalta suuria ja silti käytännölläheisiä suunnitelmia voidaan laatia käsitetason kehityksen lähtökohdaksi, yhteistyöhön tähtäävän intersektoraalisen systeemiajattelun kehittämiseksi sekä todellisen muutoksen pohjaksi politiikan toteuttamisen tasolla. Pertti Sirviön kuvaama projekti on yksi näistä (LEIF 4/92). 33 Itämeren alueen yliopistoa toteuttivat yhteistyössä Ruotsin Telelaitoksen kanssa Itämeren yliopistoksi kutsutun etäopiskeluprojektin, jossa käytettiin satelliittiviestintää eräiden Itämeren ekologiaa uhkaavien ongelmien tutkimiseen. Puolassa ja Länsi-Venäjällä EUROSTEP (Eutelsatia käyttävien virallisten ja epävirallisten koulutuslaitosten yhteenliittymä) ja Euroopan Etäopetusyliopistojen Liitto sekä muutamat muut instanssit kehittelevät monenkeskistä tiedonsiirtoa amerikkalaisten ja länsieurooppalaisen yliopistojen kanssa.

Nämä ja muut vastaavat erillisprojektit voisivat ryhtyä tekemään yhteistyötä, etenkin mikäli kaksi keskeistä ehtoa kyetään toteuttamaan:

1) Ne eivät saa jäädä pelkiksi projekteiksi, vaan niiden tulee johtaa uusien vakiintuneiden rakenteiden syntymiseen. Niiden ei tarvitsisi olla raskaan byrokraattisia hierarkioita, sillä ole-massaoleva teknologia mahdollistaa joustavan, verkostoihin perustuvan yhteistyön.

2) Niiden tulee myös perustua pohjoismaiseen traditioon, joka pitää aikuiskasvatusta yhtenä demokraattisen yhteiskunnan perusosista eikä vain sen reunailmiönä, sekä suomalaisen korkeakouluopetuksen huomattavaan kokemukseen paikallisyhteisötason yhteistyöstä.

Mikäli nämä ehdot täytetään, olisi mahdollista esimerkiksi luoda elektroninen versio Via Balticasta, joka tiedon tasolla vastaisi suunnitelmia herättää henkiin keskiaikainen tie Suomesta eteläisen Puolan kautta Euroopan sydämeen. Näin voitaisiin paremmin oppia jakamaan tietoa sekä alueellisesti jakautuneessa Euroopassa että koko planeetan suojelemiseksi.

## LÄHTEET

Grubb, N. et al. 1993. The Earth Summit Agreements: A Guide and Assessment. The Royal Institute of International Affairs and Earthscan. London.

LEIF, Life and Education in Finland. Kansanvalistusseura 1992 ja 1993.

Umwelt und Prognose Institute 1993. Oeko-Balanz eines Autolebens.

Brian Groombridgen artikkeli on julkaistu englanniksi LEIF-lehden numerossa 4/93.

